

příloha

2

ústřední dům
lidové
umělecké
tvořivosti

Praha 1971

P á t ý s e š i t i n s p i r a c e

Ze zahraničních pramenů II.

Z knihy P. Chilvera "Improvised Drama "

přeložila

Marcela V í c h o v á

Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti
Praha 1971

Když herec zkouší divadelní hru a student ji studuje ke zkoušce, musí se pckud možno dokonale seznámit s textem. Styl hry, její postavy, její dramatické rozvíjení - tohle všechno si musí v duchu ujasnit a ozřejmit. Právě v procesu ozřejmování a ožívování textu může improvizace sehrát důležitou roli. Studium divadelní hry ke zkoušce představuje velice často něco víc, než dělat si poznámky k obtížným partiím textu a psát řady esejí. A podobně, mnoho her se nestuduje bez snahy přimět herce k tvůrčímu splnutí s rolí, kterou hraje, nebo se hrou samotnou. Improvizace nemůže nikdy nahradit podrobné studium textu, může jen pomoci ilustrovat studium, pozvednout hru z tištěné stránky a udělat z ní kus autentického dramatu. Podobně také není improvizace totéž co "předvádění" - byť i přinutí herce ke značné improvizaci, budou stále potřebovat, aby se "předváděli", byli uvedeni do pohybu a budou potřebovat pomoci s nejrůznějšími technickými problémy spojenými s hraním a mít každé jednotlivé představení zformované jako jedno "předvedení".

Jakým způsobem může improvizace pomoci studentovi a herci? - Může:

1. Objasnit průběh a dramatické rozvíjení zápletky.
2. Pomoci lépe porozumět postavám.
3. Přispět k pochopení historického období, v němž se hra odehrává a pochopení stylu hry.

Postup je zhruba tento:

Přečtete si scénu.

Povídejte si o ději a dohodněte se na jeho stručném vystižení.

Berte děj po krátkých epizodách a improvizujte každou epizodu různými způsoby; nejprve si vyberte určitou situaci a krátce improvizujte tak, aby ta situace byla pojímána rozdílnými způsoby a s rozdílně chápanými postavami; když jste si plně vykreslili situaci, pak:

Povídejte si o postavách té epizody; improvizujte situaci s předváděním autorových postav tak, jak jim rozumíte; postihněte způsob, jakým autor rozvíjí zápletku, ale svými vlastními slovy; tam, kde se neshodnete v interpretaci nějaké postavy nebo o významu určitého řádku, improvizujte všechny možné interpretace.

Dejte dohromady všechny informace, které vám autor poskytuje o každé postavě; prozkoumejte sociální historii toho období; pak každého požádejte, aby si vybral jednu postavu, za níž pak odpovídá na otázky ostatních - na otázky o jejím historickém pozadí, vychování, vzdělání, práci, ženě, dětech, názorech, cestách a náboženství.

Improvizujte události, na něž se poukazuje ve scéně, ale které se vlastně nepředvádějí; improvizujte události, které předcházejí vstupu postavy na scénu a následují po jejím odchodu.

Hovořte o způsobech, kterými by bývala mohla být scéna napsána jinými autory v jiných dobách; případně scénu improvizujte tak, jak by mohla být pojímána v jiných divadelních směrech.

Improvizace může být použito ke studiu jakéhokoli druhu literatury.

Úryvek z Benátského kupce od Williama Shakespeara

(Pročtete si text a pak se podívejte na cvičení.)

(I.1.)

Ulice v Benátkách

Vystoupí Antonio, Salerio a Solanio

ANTONIO

Proč jsem tak smutný, na mou duši, nevím!
Mám toho po krk, zrovna jako vy.
Leč jak to na mne přišlo, sedlo, padlo,
cože to vlastně je, kde se to vzalo,
sám pánbůh ví!
A tak jsem zhloupl samou truchlivostí,
že stěží poznávám, že jsem to já.

SALERIO

Váš duch se zmítá na těch širých mořích, (1)
kde vaše lodi, skyostně oplachtěné,
jak velmoži a měšťanosté vod
či jako průvod mořských podívaných
zvysoka přehlížejí drobné kupce,
poklonkující, hold jim skládají,
když letí mimo na utkaných křídlech.

SOLANIO

Věřte mi, pane, kdybych v sázce já
měl to, co vy, nejlepší část mé mysli
by dlela tam, kde moje naděj. Stále
bych škubal trávu, abych zkoušel vítr,
čet v mapách, kde je přístav, rejda, hráz,
a cokoli, co by mi mohlo nahnat
strach o mé zboží, by mi bezpochyby
zkazilo náladu.

SALERIO

Když foukám do polévky,
můj vlastní dech by na mne nemoc dých,
kdybych si vzpomněl, cože svedou víchry.
Nemoh bych vidět crčet písek v ssutkách,
bych na mělčiny nepomyslel zrádné,
a v pískách trčet neviděl svou loď,
jak pod žebra své pyšné téměř sklání,
líbajíc hrob. Kdybych šel do kostela
a viděl z kvádrů zbudovaný chrám,

zda bych si nepřipomněl hrozná skály,
jež, kdyby se mé lodi jenom dotkly,
mé koření by rozházely do vln,
v můj hedváb oděly by řvoucí vody -
a slovem, ještě teď to všechno mít,
a teď už nic! Když, abych na to myslil,
mám v hlavě myslí dost, jak nemám myslit,
že bych byl smuten, kdyby se to stalo?
Jaképak řeči! Přítel Antonio
je zkomoucen, že myslí na své zboží.

ANTONIO

Ne, tím to vskutku není. Bohudíky,
já jedné lodi nesvěřil jsem všechno,
ni jedné plavbě. Dále nezávisí
mé všechno jmění na letošním zdaru.
Strach o zboží mě tudíž nermoutí.

SALERIO

Tak tedy láska.

ANTONIO

Dej pokoj s láskou!

SALERIO

Že ani láska? Tak jste smutný proto,
že nejste veselý. A stejně dobře
byste se smát moh, dovádět a říkat:
"Jsem rád, že nejsem nerad!" Při dvouhlavém Janusovi! (2)
Příroda někdy dělá divné brouky!
Jednomu pro smích nejsou vidět očka,
jak dudám papoušek se všemu chechtá,
a druhý zas je starý kakabus
a neusměje se vám ani za pic,
kdyby sám Nestor řekl: "Tot dobrý vtip!" (3)

Vystoupí Bassanio, Lorenzo a Graziano

SOLANIO

Hleďte, váš příbuzný, pan Bassanio,
a Lorenzo a Graziano! Sbohem!
My ustoupíme lepším společníkům.

SALERIO

Byl bych vás bavil, až byste se zasmál.
Však dražší přátelé mě předešli.

ANTONIO.

Jak si vás obou vážím, sami víte.
Však vlastní věc vás asi volá pryč
a odcházíte, že se vám to hodí.

SALERIO

Dobrého jitra, milí pánové.

BASSANIO

Copak je s vámi? Kdy se zasmějeme?
Jste teď tak skoupí na návštěvu. Proč?

SALERIO

My rádi přijdem. Budeme tak smělí.

Odejdou Salerio a Solanio

LORENZO

Teď, když jste našel Antonia, my,
sinore Bassanio, rovněž půjdem.
Leč obědváme spolu, víte kde.

BASSANIO

Určitě přijdu, buďte bez starosti!

GRAZIANO

Jste přepadlý, sinore Antonio.
Přespříliš světa běh si připouštíte.
Prodělá, kdo jej bere příliš vážně.
Jste, věřte mi to, proměněn až hrůza.

ANTONIO

Mné svět je jenom světem, Graziano,
jen divadlem, kde každý má svůj part.
A můj je smutný.

GRAZIANO

Já zas hraji šaška.
Chci v rozkoších a smíchu vítat vrásky
a raděj vínem zažítat si játra,
než mrazit srdce kajícími vzdechy.
Proč chlapík, jenž má v žilách vroucí krev,
má civět jako praděd z alabastru?
a spát, ač nespí? Žloutenku si uhnat
svým durděním? A poslyš, co ti povím,
Antonio - mám tě rád a mluvím z lásky:

Znám lidi, jejichž tvář se krabatí
jak vrstvou plísňě bažinatá voda
a kteří zatvrzelým mlčením
by zúmyslné chtěli vzbudit zdání
nesmírné váhy, moudrosti a hloubky,
jako by říkali: "Jsem, pane, prorok!
Zatajte dech, když ústa otvírám!"
Můj milý Antonio! Já jich znám,
co jenom proto platí na mudrce,
že moudře mlčí. Kdyby promluvíli,
a věčnou zkázu uvrhli by ty,
kdož, slyšíc je, by jim láli bláznů. (4)
Až jindy povíme si o tom víc.
Leč přestan chytat na melancholii
tu hloupou mřenku liché slovutnosti.
Lorenzo, pojďte! Poručím se vám.
Své kázáníčko skončím po obědě.

LORENZO

Tak do oběda buďte oba sbohem!
Teď budu němým mudrcem i já,
an Graziano nepustí mě k slovu.

GRAZIANO

Choď se mnou ještě růček nebo dva
a zapomeňš na zvuk svého hlasu.

ANTONIO

Běž, běž! Sic tobě kvůli budu mluvkou.

GRAZIANO

To bych byl rád. Neboť mlčet je chyba,
když nejste panna ani uzená ryba.

Odejdou Graziano a Lorenzo

ANTONIO

Bylo to něco nebo nic?

BASSANIO

Nikdo v celých Benátkách neumi tolika slovy neříkat nic
jako Graziano. Jeho rozumné nápady jsou jako dvě pšenič-
ná zrnka ve dvou měřicích plev. Musíte hledat celý den,
než je najdete, a když je najdete, nestála za hledání.

ANTONIO

A teď mi povězte, kdo je ta dáma,
k níž přísahal jste vážit tajnou pouť,
a vypravujte o ní, jak jste slíbil!

BASSANIO

Vám, Antonio, nijak není tajno,
jak velmi jsem své jmění ztencil tím,
že jsem si vedl trochu velkopaněťj,
než při mých prostředcích mi bylo zdrávo.
Však nenařikám teď, že nadešel
mé zpanětelosti konec. Jde mi o to,
jak se ctí bych se velkých dluhů zbýl,
v nichž mladá léta, trochu příliš bujná,
mě zůstavila. Antonio, vám
jsem dlužen nejvíc, přátelství i peněz,
a pro tu vaši lásku vím, že smím
se vyzpovídat z úmyslů a plánů,
jak ze všech dluhů, co jich mám, se dostat.

ANTONIO

Jen mluvte bez okolků, prosím vás!
A věřte Bassanio, je-li čestné,
co zamýšlíte, jak jste čestný vy,
můj měsíc, moje osoba, mé všechno,
dokořán otevřený, jsou vám k službám.

BASSANIO

Když jako kluk jsem ztratil jeden šíp,
vždy vystřelil jsem druhý, na vlas stejný,
týmž směrem zas, však dával lepší pozor,
kam zapadne. A vsadiv oba, často
jsem oba našel. Volím příklad z dětství,
že, co vám chci, je rovněž nevinoučké.
Mám u vás velký dluh, a jako mladost
je pryč, co dluhuji. Však libo-li vám
vystřelit tímtež směrem jako první
šíp ještě jeden, dám tak dobrý pozor,
že dozajista najdu oba dva
či aspoň vrátím vaši druhou sázku
a za první váš dlužník budu dál.

ANTONIO

Znáte mě přec a maříte jen čas,
když na mou lásku jdete oklikami.
A činíte mi věru větší křivdu
svou pocyhbností o mé krajní snaze,
než kdybyste byl probil vše, co mám.
Tak jen už mluvte, co mám učinit,
co podle toho, jak mě znáte, zmohu.
Ihned to udělám. Tak mluvte přec!

BASSANIO

V Belmontu žije dáma, přebohatá,
a krásná je, a krásnější než krása,
a přespanilé myslí. Blahou zvěst
jsem bez slov kdysi četl z jejích očí.
Má jméno Porcie a dceři Katonové,
Porcii Brutové, nic nezadá.
A širý svět i její cenu zná
a všechny čtyři větry od všech břehů
k ní přivívají slavné nápadníky.
Jak zlaté rouno září její vlasy,
z Belmontu dělajíce Kolchidu,
kamž mnoho Jasonů se sjiždí pro ni. (5)
Ach, Antonio, kdybych na to měl,
abych tam obstál vedle jedinkého,
tak dobrou přípověď mi dává cit,
že bych si bezpochyby dobyt štěstí.

ANTONIO

Jak víš, je na moři všechno mé jmění,
a hotovosti nemám, ani zboží,
abych je zpeněžil. A proto běž
a zkus, co v Benátkách můj úvěr zmůže.
Ten napnem k prasknutí a k Porcii
tě vypravíme krásné do Belmontu.
Běž, přepetej se, já totéž učiním,
kde mají peníze! A tot se ví,
že budou, na úvěr či z přátelství.

Odejdou oba

(Přeložil E.A. Saudek)

Poznámky k textu:

- (1) O Saleriovi a Solaniovi se říká, že by si mohli vyměnit své řeči, aniž by to na hře cokoli změnilo. (Tímto se také liší český překlad od originálu.)
- (2) Janus byl starořímský dvouhlavý bůh vchodů a bran, hledící vpřed i vzad, a zaklínat se jím znamená u Shakespeara zpravidla podiv nad něčím protimluvné dvojsmyslným.
- (3) Nestor byl nejstarším vojevůdcem Řeků před Trójou a tedy asi i nejváženějším a nejméně ochotným se něčemu zasmát.
- (4) Graziano naráží na Matoušovo evangelium (V,22), kde čteme: "...a kdo by (bratru svému) řekl: Blázne, musí pekelný ohen trpěti."

- (5) Kolchida je jihovýchodní pobřeží Černého moře, odkud bájeslovný Jason přivezl zlaté rouno, zavěšené v háji Aresově a hlídané drakem a dvěma býky soptičími ohn.
(vybráno z poznámek E.A. Saudka a Z. Stříbrného k českému překladu.)

Cvičení:

1. Diskutujte o tom, co se odehrává v této scéně. Nalezněte hlavní epizody.
2. Jaký druh divadelní hry budete očekávat už podle úvodní řeči Benátského kupce?
3. V úvodu se Antonio přiznává, že je smutný a že neví proč; pak hovoří Solanio a Salerio, zahánějí jeho melancholii tím, že poukazují na její možné příčiny. (Souhlasíte s tím, že toto je vysvětlení Saleriovy a Solaniovy úvodní řeči?) Jaké jsou ty možné příčiny, které připomínají?
4. Improvizujte s variacemi následující scénu:
Jste na cestě domů z práce; setkáte se s přítelem a začnete si povídat; zjistíte, že je rozmrzelý, pokoušíte se jej povzbudit....
Improvizujte scénu tak, že si nejprve představíte obě postavy jako velké přátele, pak jako zdvořilé známé a potom jako osoby, které si v soukromí vzájemně nedůvěřují. Poté improvizujte s jednou postavou navíc ...
Jakým způsobem se scéna mění za přítomnosti více než dvou postav?
5. Improvizujte tutéž scénu, ale tentokrát změňte společenské postavení každé postavy. Ať je například ten rozmrzelý člověk zaměstnavatelem ostatních; a potom zase opačně. Jakým způsobem to ovlivní základní situaci?
6. Co se dovídáme o Antoniovi z úvodního dialogu mezi Solanem, Saleriem a Antoniem samotným?
7. Proč Antonio v úvodu tak málo mluví? Dává tušit alespoň něco jeho relativní mlčením? Soudě podle zbytku scény, jak dalece je pro něho mlčení typické?
8. Jak popíšete Solaniův a Saleriův způsob, jakým mluví s Antoniem? Co prozrazuje o jejich vztahu k němu? Mluví zdlouhavě nebo úsporně? Jsou sebejistí nebo váhaví? Zdají se být upřímní?
9. Krátce improvizujte tyto scény:
Instalatér se svým kolegou opravuje vodní nádrž někde v podkroví; jeho kolega je nešťastný a tudíž málomluvný; ten instalatér ho nemůže vystát....

Vévodkyně z Frumingtonu jede ve svém voze značky Rolls-Royce zahájit Výstavu dobytka ve frumingtonském hrabství. Je velice rozmrzelá, protože cítí k dobytku odpor, a třebaže zanažuje výstavu každoročně už velmi dlouho, pokaždé je pro ni tato záležitost nanejvýš strastiplná. Ale má velký smysl pro povinnost a odmítá se někomu svěřit s tím, že nemá ráda ani je - den ze svých úkolů. Protože je rozmrzelá, velmi se rozčiluje, když její auto uvízne v několika dopravních zácpách. Její dvorní dáma, paní Villoughby-Smithová, se jí opatrně pokouší povzbudit... Dva obchodníci akciemi cestují vlakem domů; měli celý den napilno; jeden z nich dal v sázku celé své jmění při jedné obchodní spekulaci, která se může nebo nemusí zdařit; ten druhý to ví a předpokládá, že to vysvětluje jeho nynější mlčení; pokouší se jej povzbudit

10. Ukazuje něco v textu na to, co se děje během úvodního dialogu? Co ty tři postavy vlastně dělají? Jak byste předvedli tuto scénu na jevišti?
11. Je nějaký rozdíl mezi tím, jak Antonio líčí stav svých obchodních záležitostí Saleriovi a Solaniovi a jak ho líčí Bassaniovi? Má tento rozdíl, pokud existuje, nějaký význam?
12. Mohly by se postavy Salaria a Solanio jevit jako v podstatě nepřátelské vůči Antoniovi? Které partie textu by dostatečně nasvědčovaly takovéto charakteristice a které partie by jí odporovaly?
13. Proč Solanio a Salerio odcházejí, hned jak se objeví Bassanio s ostatními?
14. Pokuste se zahrát krátký úsek od příchodu Bassania a ostatních až do odchodu Solania a Salaria následujícími způsoby:
Všichni muži jsou k sobě navzájem vlídní a přátelští, ale Solanio a Salerio vědí, že Bassanio a Antonio budou chtít spolu mluvit důvěrně.
Solanio a Salerio jsou kupci jako Antonio, ale mají nižší postavení než on a potřebují u něho zůstat dobře zaplácáni a vetřít se do jeho přízně, protože jeho dobré mínění o nich se jim může jednou velice hodit; jednoho dne se s Antoniem setkají v klubu nebo možná v nějaké kavárně a přesto, že chtějí hovořit o obchodních záležitostech jen mezi čtyřma očima, považují za moudré zůstat a povídat si s ním; oba však zmizí při první příležitosti - když se na scéně objevují Antoniovi přátelé.

Totéž jako předtím, kromě toho, že tentokrát jsou Salerio a Solanio obchodními konkurenty Bassania a ostatních.

Totéž jako předtím, kromě toho, že tentokrát Salerio a Solanio závidí Bassaniovi jeho přátelství s vlivným Antoniem a dávají Bassaniově najevo svou nelibost, ale zatajují ji před Antoniem.

Zdá se vám, že je nějaká z těchto verzí v souladu s textem? Jaké jiné možné variace existují?

15. Má nějaký zvláštní význam ten fakt, že Antonio vysvětluje proč Salerio a Solanio odcházejí?
16. Co může naznačovat řádek: "Kdy se zasmějeme?" Je tím míněno nutně víc než jen pouhé žertování?
17. Bassanio říká těsně před odchodem Solania a Saleria: "Jste teď tak skoupi na návštěvu." Existují různé způsoby jak zahrát tento krátký úsek. Prozkoumejte je.
18. Vyskytuje se ve zbytku scény nějaký důkaz o tom, že Antonio či Bassanio znají dobře Solania a Saleria?
19. Byla by scéna méně působivá, kdyby byl úvodní dialog mezi Antoniem, Saleriem a Solanem vypuštěn a hra by začala příchodem Bassania a ostatních?
20. Jaký je účel návštěvy Bassania a ostatních?
21. Proč Graziano neodchází hned po Lorenzově návrhu?
22. Co se dovídáme o Antoniově, když se jej Lorenzo pokouší povzbudit a co jsme se nedozvěděli v předchozí části?
23. Vyjmenujte argumenty, které používá Graziano. V jakém směru, a zdali vůbec, se liší od předchozích argumentů?
24. Jaké možné rozdíly v životě a majetnosti Graziana a Solania jsou naznačeny v jejich argumentech?
25. Jakou má Graziano pověst? Není oblíben?
26. K jaké hlavní události scéna spěje?
27. Improvizujte následující: Máte velmi bohatého přítele, který vám v minulosti často vypomohl půjčkami, z nichž většinu jste nikdy nesplatili. Nikdy vás ke splátkám nenutil a vaše přátelství je stále pevné. Potřebujete další peníze, tentokrát proto, že máte šanci zbohatnout, a to tak, že byste mohli zaplatit všechny staré dluhy a ještě by část toho bohatství zbyla vám - ale vy potřebujete ještě jednu půjčku, než budete moci využít té příležitosti. Navštívíte svého starého přítele...

28. Improvizujte tutéž scénu, ale tentokrát očekáváte velké nesnaze, protože jste se dozvěděli, že váš přítel, třebaže v podstatě stále velice bohatý, nedávno investoval své jmění do tak trochu nejistého obchodního podniku, který může dost možná ztroskotat. Takže vy víte, že pro vašeho přítele bude velice důležité, aby poskytoval půjčky tehdy, ví-li zcela určitě, že dostane peníze nazpět....
29. Krátce improvizujte následující:
Malý chlapec se snaží si vypůjčit pět korun od svého otce, aby mohl jít do kina; otec mu to nedovolí, ale hoch dovede prosit.
Tentýž chlapec se snaží si vypůjčit peníze od své matky, která je k němu mnohem shovívavější než otec, ale otec jí řekl, že chlapec ty peníze nedostane.
Obchodní podnikatel, který se snaží vypůjčit si peníze od svého velice hodného kolegy na ctižádostivý a poněkud riskantní obchodní podnik ...
Podíváme-li se nazpět na všechny tyto improvizace, jak lidé obvykle postupují, chtějí-li si něco vypůjčit? Jak přímí jsou v této snaze? Jak upřímní? - Nyní si položte tyto otázky ve vztahu k Bassaniové žádosti o další půjčku od Antonia?
30. Je Antonio překvapen tou žádostí?
31. Bassanio pěkně sáhodlouze obchází svou žádost o půjčku. Vyjádřete ji jednoduše. On pak říká, že vyprávěl o svém dětství proto, že: "co vám chci, je rovněž nevinoučké." Co tím chce vlastně říci? Je to opravu "nevinoučké"?
32. Proč Bassanio nehovoří rovnou o té dámě v Belmontu? Proč hned neodpoví na Antoniovu první otázku?
33. Improvizujte následující: Nedávno jste viděli velice krásnou dívku, kterou chcete rozhodně poznat lépe, a se kterou, jak se vám zdá, byste se rádi oženili. Povídejte si o tom s přítelem. Improvizujte scénu za různých okolností a s nej-různějšími lidmi.
34. Po improvizaci: Jak se lidé snaží hovořit o někom, kdo je nesmírně přitahuje? V jakém pořadí se snaží vypočítat jeho vlastnosti? V jakém pořadí vypočítává Bassanio vlastnosti své dámy? Má to nějaký význam?
35. Mohla by být ta scéna hrána tak, aby naznačovala, že se Bassanio zajímá o tu dámu hlavně a možná pouze pro peníze? Mohl by on vypadat zároveň jako sympatická postava?
36. Vezměte v úvahu dobu, v níž se hra odehrává a druh společnosti, o níž pojednává. Bylo by tehdy považováno za špat - nost, že si nějaký mladík slibuje od snatku finanční pro - spěch? Bylo by neobvyklé nebo nesprávné, kdyby se nějaký muž ženil z takového důvodu dnes v naší společnosti?

37. Je možné hrát krátký úsek, v němž Bassanio vypočítává cnotiitě damy tak, aby se naznačilo, že Bassanio dává její nejmenší ctnost na první místo a pak pokračuje těmi důležitějšími?
38. Bassanio hovoří o tom, že: "jak zlaté rouno září její vlay-sy." Výrazu "zlaté rouno" se v Shakespearově době často užívalo jako metafory pro obrovské jmění, které chtěli získat všichni kupci. Má to nějaký význam?
39. Velmi mnoha slovy zahrnují Antonia jeho přátelé, nejprve, aby jej povzbudili a pak, aby od něho získali peníze. Bylo těch slov zapotřebí?
40. Scéna končí; dozvěděli jsme se proč je Antonie nešťastný? Je nyní šťastnější? Očekáváme, zdali se o jeho neštěstí rozhodne v průběhu hry? Které postavy budeme opět očekávat v následujících scénách a jak si myslíme, že se děj bude rozvíjet?

Improvizace a technika hraní

Všechno co bylo v této kapitole řečeno o improvizaci a studiu textu se samozřejmě vztahuje na skupinu herců, kteří na hře pracují za účelem skutečného předvádění. Ale improvizace může být rovněž použito jako prostředku k rozvíjení hercovy techniky:

1. Cvičení řeči - Skupina lidí provádí různá cvičení, určená ke zlepšení jejich výslovnosti. Improvizují scény, v nichž používají jen zvuky obsažené v určitém cvičení; získávají na důrazu pouze variacemi výšky hlasu a rytmu. Uspořádáte například večírek, na němž všichni hosté hovoří pouze tak, že opakuji skupiny souhlásek - der, der, der; ker, ker, ker; atd. Často se cvičení řeči provádějí účinněji jako vtipy, než jako pouhá cvičení.
2. Výška hlasu a rytmus - Je-li hercův hlas monotonní nebo není-li herec schopen vystihnout všechny nuance hlasové výšky a rytmu, jež vyžaduje každá role, pak se může stát citlivějším k představě o hlasové rozmanitosti, když je požádán, aby dělal různá cvičení v improvizaci. Požádejte ho například, aby zahrál improvizovaný úsek, aniž by vůbec změnil ton svého hlasu, poté beze změny výšky tonu a pak i tempa. Dejte každému herci na určitou část textu zvláštní pokyn - neměnit tempo, výšku tonu, atd. Vymyslete situace, v nichž je absolutně zapotřebí náhlých hlasových změn. Pak diskutujte o různých proměnách, jež vyžaduje skutečný text.
3. Pohyb - Improvizace může často pomoci rozvinout pohyb mnohem účinněji než samotná pohybová cvičení, jestliže ovšem improvizace vzbuzuje hercův zájem. Snažíte-li se například rozvinout smysl pro styl a eleganci, vymyslete četné situace, v nichž jsou herci schopni zesměšnit tu autoritu či okázalost, o kterou vám jde. Pak vymyslete situace, v nichž zesměšňovací prvek není.

4. Rozevičování - Živá improvizace je často skvělý způsob jak zahájit zkoušku. Zamestnejte celou skupinu. Můžete začít s něčím jednoduchým, například s oslavou narozenin, na níž někdo dělá příliš velký rámus a vyvolá hněv u svého souseda. Tento způsob může být užitečný i před vlastním představením.
5. Poslech - Mnozí herci nejsou zjevně schopni se navzájem na jevišti poslouchat. Snad se domnívají, že se navzájem slyší, ale publikum ve skutečnosti ten pocit nemá. Požádejte ně - jakého herce, aby pozoroval ostatní při nějaké improvizaci. To mu bude příkladem, jak má vlastně poslouchat na scéně. Pak nechte toho herce improvizovat podobným způsobem. Poté hovořte o různých stupních poslechu. Mluvte o tom, zdali a do jaké míry se pohybujeme, když posloucháme.
6. Doba a styl, situace a postava - Toto jsou aspekty, jímž nejvíce může prospět improvizace, a o nichž už v této kapitole byla řeč.

Poznámka na závěr

Improvizované drama může mít nekonečně mnoho variací. Několik posledních návrhů:

1. Improvizace opřené o obrazy a fotografie. Skupině ukážeme nějaký obraz a ta potom improvizuje na situaci, která je naznačena na obraze.
2. Improvizace podle hudby. Skupina poslouchá chvíli nějakou hudbu a pak improvizuje na náladu a pocity, jež hudba vyvolala. To neznamená nutně, že by hudba měla být zvukovou kulisou.
3. Improvizace opřené o čtení novin. Skupina si pročítá noviny a improvizuje na myšlenky a části zpráv.
4. Improvizace na téma - kdo, co, kdy, kde? Základní pokyny dává obecenstvo (tj. jiné skupiny):
 KDO - Každému členu skupiny je přesně určeno ať povolání či zaměstnání nebo dána jen obecná charakteristika.
 KDE - Scéna je přesně lokalizována.
 KDY - Je dáno umístění v čase.
 CO - Je dán úvodní řádek dialogu.
5. Improvizace na dané téma. Skupina dostane nějaké téma a pak na ně volně improvizuje.
6. Improvizace na témata jako je například Budoucnost - takto mohou být vymyšleny celé divadelní revue a dokumentární představení.
7. Skupinové vyprávění. Skupina vypráví příběh, zčásti slovně, zčásti improvizuje hraním. Členové skupiny spontánně přebírají vyprávění jeden od druhého a mění příběh podle vlastního uvážení. Stejným způsobem své vyprávění spontánně dramatizují. Je jen zapotřebí, aby někdo začal vyprávět.

